

Sociale herkomst en schoolloopbanen: een vergelijking tussen SLVO en VOCL89

Citation for published version (APA):

Traag, T., van der Velden, R. K. W., & de Vries, M. R. (2005). Sociale herkomst en schoolloopbanen: een vergelijking tussen SLVO en VOCL89. In S. Karsten, & P. Slegers (Eds.), *Onderwijs en ongelijkheid: grenzen aan de maakbaarheid?* (pp. 187-198). Garant.

Document status and date:

Published: 01/01/2005

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

11 Sociale herkomst en schoolloopbanen: een vergelijking tussen SLVO en VOCL89

Tanja Traag, Rolf van der Velden & Robert de Vries¹

Inleiding

Met het proefschrift van Meijnen in 1979 werd een belangrijke mijlpaal gezet in het onderwijssociologisch onderzoek. Als een van de eerste onderwijssociologen deed hij uitgebreid onderzoek naar de effecten van gezinnen en scholen op de ontwikkeling in intelligentie en schoolprestaties tussen het zesde en twaalfde levensjaar (Meijnen, 1979; Meijnen, 1984).² De bevinding van Meijnen was dat de milieuspecifieke effecten op het intelligentieniveau op 6-jarige leeftijd de latere SES-effecten overschaduwden. In een vervolgmeting door Bosker en Van der Velden is geanalyseerd hoe het de leerlingen van het Groningen cohort tijdens het voortgezet onderwijs is vergaan (Bosker, Hofman en Van der Velden, 1985) en wat hun onderwijspositie was op 18-jarige leeftijd. Duidelijk werd aangetoond dat ook tijdens het voortgezet onderwijs, sociale herkomst nog steeds een direct effect heeft op de schoolloopbanen (Bosker, 1990; Van der Velden, 1991).

Een belangrijke vraag binnen de stratificatiesociologie is of het verband tussen milieu van herkomst en het bereikte opleidingsniveau in de loop van de tijd veranderd is en tevens of de aard van de samenhang veranderd is: verloopt de milieuspecifieke selectie via differentiële cognitieve prestaties of is sprake van differentiële keuzes (Boudon, 1974). In deze bijdrage willen we analyseren hoe de milieu-specifieke effecten op de schoolloopbanen veranderd zijn tussen 1982 en 1989.

Data en modellen

De data worden ontleend aan twee grootschalige onderwijscohorten: SLVO en VOCL89. Het SLVO cohort is gestart in 1982 met een groep van 16.813 leerlingen

¹ Dit paper werd geschreven in het kader van het strategisch programma Sociale Dynamiek en Arbeidsmarkt, waarbinnen het CBS en het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) een gezamenlijk onderzoek zijn gestart naar de transitie van het onderwijs naar de arbeidsmarkt. De analyses omvatten een onderzoek naar de korte termijn effecten van het onderwijs, gebaseerd op VOCL data en een onderzoek naar de lange termijn effecten van het onderwijs, gebaseerd op data van SMVO en SLVO. Voor een eerste rapportage zie Traag et al., 2004.

² We zien dat nu nog terug. Een variabele als onderwijsondersteunend thuisclimaat in het huidige cohortonderzoek, vindt zijn oorsprong in wat Meijnen het 'cultuurpedagogisch niveau' noemt.

Onderwijs en ongelijkheid: grenzen aan de maakbaarheid?

die in het laatste jaar van het basisonderwijs zaten. Bij de leerlingen zijn testen afgenomen in het eerste meetjaar en tevens heeft een onderzoek onder de ouders plaats gevonden. De betreffende leerlingen zijn gevolgd tot het moment dat ze het voltijds onderwijs voor de eerste keer hebben verlaten respectievelijk tot de leeftijd van ongeveer 29 jaar. Het VOCL89 kent een vergelijkbare opzet, zij het dat hier gestart is met 19.524 leerlingen die in 1989 in het eerste leerjaar van het voortgezet onderwijs zaten. De leerlingen van VOCL89 zijn eveneens gevolgd tot het eerste moment van uitstroom uit het voltijds onderwijs, respectievelijk tot de leeftijd van ongeveer 29 jaar.

In de analyse staat het bereikte opleidingsniveau centraal. We schatten voor beide cohorten drie regressiemodellen. In het eerste model kijken we in hoeverre het uiteindelijk bereikte opleidingsniveau bepaald wordt door sociale herkomst, sekse en etnische herkomst. Dit geeft zicht op het totale (bruto) effect van ascriptieve kenmerken. In het tweede model voegen we de cognitieve kenmerken toe waarover de leerling bij de start van het voortgezet onderwijs beschikte. Dit geeft aan of nog sprake is van milieu-, sekse -of etnisch-specifieke selectie ná intrede in het voortgezet onderwijs. Ten slotte worden in model 3 enkele andere persoon- en gezinskenmerken toegevoegd. Verondersteld wordt dat een deel van deze variabelen (bijv. het onderwijsondersteunend gedrag van de ouders) het effect van sociale herkomst op schoolsucces intermediairen en daarmee tot een afname van het zelfstandig effect van sociale herkomst leiden. Daarnaast worden variabelen toegevoegd (zoals prestatiemotivatie en schoolbeleving) die gerekend kunnen worden tot wat wel 'soft skills' genoemd wordt. Dit geeft aan in hoeverre 'zachte' indicatoren als motivatie en houding een voorspellende waarde hebben op het latere schoolsucces na controle voor de 'harde' prestatie-indicatoren zoals schoolprestaties en intelligentie.

De modellen 1 en 2 zijn voor beide cohorten nagenoeg geheel vergelijkbaar. Dit betekent dat een rechtstreekse vergelijking van de parameterschattingen mogelijk is. Voor model 3 zijn variabelen toegevoegd die niet vergelijkbaar zijn tussen de cohorten. Deze modellen moeten derhalve op hun eigen merites beoordeeld worden.

Resultaten

Tabel 1 Resultaten van de analyse van het hoogst behaalde opleidingsniveau: ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten SLVO (N = 14.491)

	Model 0	Model 1	Model 2	Model 3
Intercept	12,61**	9,15**	3,19**	3,15**
Sekse				
Man (ref.)		-	-	-
Vrouw		0,08	0,02	0,01
Etniciteit				
Autochtoon (ref.)		-	-	-
Allochtoon		-0,94**	-0,78**	-0,78**
Opleidingsniveau ouders		0,25**	0,11**	0,11**
Maatschappelijke positie ouders				
Niet werkzaam (ref.)		-	-	-
Arbeider		0,86**	0,74**	0,74**
Zelfstandige zonder personeel		1,54**	1,23**	1,23**
Zelfstandige met personeel		1,16**	0,71**	0,71**
Lagere employee		1,49**	0,92**	0,92**
Middelbare employee		1,57**	0,85**	0,85**
Hogere employee		1,57**	0,69**	0,69**
Schoolprestaties			2,77**	2,74**
Non-verbale intelligentie			0,50**	0,01**
Schooladvies			0,84**	0,83**
Leesgedrag leerling				0,04
Onderwijsondersteunend thuisclimaat				-0,03
Aangepaste R ²		0,12	0,29	0,29

** p< 0,01; * p< 0,05

ref. = referentiecategorie

Tabel 1 presenteert de resultaten voor het cohort dat gestart is in 1982. Model 0 geeft het gemiddelde bereikte opleidingsniveau. Dit bedraagt 12,61 wat overeenkomt met het huidige niveau van een startkwalificatie (niveau 2 van de

Onderwijs en ongelijkheid: grenzen aan de maakbaarheid?

beroepsopleidende leerwegen).³ De resultaten van model 1 laten zien dat sprake is van aanzienlijke milieu- en etnisch-specifieke selectie. Het opleidingsniveau van de ouders heeft sterk effect op de loopbaan van de kinderen. Wanneer het opleidingsniveau van de ouders met 1 jaar toe neemt, neemt het bereikte opleidingsniveau van hun kinderen met 0,25 jaar toe. Met betrekking tot de maatschappelijke positie van de kostwinner, blijken kinderen van kostwinners die niet werkzaam zijn het laagste opleidingsniveau te bereiken. Kinderen van arbeiders en van zelfstandigen met personeel behalen een niveau dat gemiddeld ongeveer één jaar hoger ligt. De kinderen van de overige groepen behalen een opleidingsniveau dat gemiddeld anderhalf jaar hoger ligt. In het SLVO cohort is geen verschil tussen jongens en meisjes in bereikt onderwijsniveau. Wel is sprake van selectie naar etnische herkomst. Allochtone kinderen bereiken een opleidingsniveau dat gemiddeld één jaar lager ligt dan dat van autochtone kinderen. Uit model 2 blijkt dat een deel van de milieu-specifieke effecten veroorzaakt wordt door wat Boudon (1974) de primaire effecten van sociale stratificatie noemt: verschillen in cognitieve kenmerken die het schoolsucces bepalen.⁴ Deze verschillen – gemeten op twaalf-jarige leeftijd – kunnen het gevolg zijn van verschillen in aanleg, maar kunnen ook te maken hebben met verschillen in prestatie-ontwikkeling vóór en gedurende de lagere schoolperiode, zoals Meijnen (1979) al aantoonde. De cognitieve kenmerken bepalen voor een belangrijk deel het te bereiken onderwijsniveau getuige de toename in de verklaarde variantie tussen model 1 (12%) en model 2 (29%). Het schooladvies en de resultaten op de CITO entree toetsen drukken het zwaarste stempel op het te bereiken onderwijsniveau (de gestandaardiseerde bèta's – hier niet weergegeven - bedragen respectievelijk 0,25 en 0,23 terwijl de bèta voor non-verbale intelligenties slechts 0,03 bedraagt). Voor het advies is dit niet verwonderlijk. In dit advies zijn immers de effecten van voorafgaande schoolprestaties al opgenomen. Eén jaar verschil in schooladvies correspondeert met 0,8 jaar verschil in bereikt onderwijsniveau. Niettemin zien we nog steeds een afzonderlijk effect van schoolprestaties en intelligentie. Schoolverlaters die hoger scoren op de CITO entree toetsen behalen, ook gecontroleerd voor het aanvankelijke schooladvies, een hoger

³ We wijzen erop dat het uiteindelijk bereikte onderwijsniveau hoger zal liggen. Uitstromers uit het initiële voltijdsonderwijs, kunnen bijvoorbeeld nog een diploma behalen in het deeltijdonderwijs. Of men kan op een later tijdstip terugkeren in het voltijds onderwijs en alsnog een hoger diploma behalen. Binnen het huidige cohortonderzoek wordt deze uitbreiding van de schoolloopbaan niet waargenomen.

⁴ Men kan betogen dat met het schooladvies meer wordt gemeten dan strikt cognitieve kenmerken. Bekend is dat het schooladvies mede bepaald wordt door de inschatting van de leerkracht over 'schoolgeschiktheid' (b.v. leermotivatie, doorzettingsvermogen) alsmede door het milieu van herkomst. Model 2 geeft daarmee eerder een overschatting dan een onderschatting van de effecten van cognitieve kenmerken.

Sociale herkomst en schoolloopbanen

opleidingsniveau dan schoolverlaters die hier lager op scoren. Het verschil tussen de laagste en de hoogste score bedraagt bijna 3 jaren. Bovendien geldt dat schoolverlaters een hoger opleidingsniveau bereiken als ze over meer non-verbale intelligentie beschikken. Het verschil tussen de laagste en de hoogste score bedraagt hier echter maar 0,5 jaar.

Zoals verwacht daalt het effect van sociale herkomst op het bereikte opleidingsniveau na introductie van de cognitieve kenmerken. Het zelfstandige effect van het opleidingsniveau van de ouders wordt meer dan gehalveerd en bedraagt nu 0,11 in plaats van 0,25. Ook het effect van de maatschappelijke positie neemt met zo'n 10% tot 40% af. Bij etnische herkomst loopt het effect met 14% terug van 0,86 naar 0,74.

In model 3 zijn de variabelen leesgedrag van het kind en onderwijsondersteunend gedrag van de ouders aan het model toegevoegd. Geen van beide effecten zijn echter significant.

Onderwijs en ongelijkheid: grenzen aan de maakbaarheid?

Tabel 2 Resultaten van de analyse van het hoogst behaalde opleidingsniveau: ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten VOCL '89 (N = 14.706)

	Model 0	Model 1	Model 2	Model 3
Intercept	12,47**	8,68**	2,33**	1,57**
Sekse				
Man (ref.)		-	-	-
Vrouw		0,72**	0,61**	0,58**
Etniciteit				
Autochtoon (ref.)		-	-	-
Allochtoon		-0,67**	-0,56**	-0,52**
Opleidingsniveau ouders		0,26**	0,09**	0,09**
Maatschappelijke positie ouders				
Niet werkzaam (ref.)		-	-	-
Arbeider		0,47**	0,50**	0,48**
Zelfstandige zonder personeel		1,06**	0,78**	0,79**
Zelfstandige met personeel		0,90**	0,56**	0,57**
Lagere employee		0,71**	0,48**	0,41**
Middelbare employee		1,02**	0,67**	0,62**
Hogere employee		1,27**	0,68**	0,67**
Schoolprestaties			4,26**	4,25**
Non-verbale intelligentie			0,25*	0,26*
Schooladvies			0,84**	0,81**
Leesgedrag ouders				-0,14
Onderwijsondersteunend thuisclimaat				0,56**
Schoolbeleving				0,15
Prestatiemotivatie				1,34**
Aangepaste R ²		0,13	0,29	0,31

** p < 0,01; * p < 0,05

ref. = referentiecategorie

Tabel 2 presenteert dezelfde analyse maar nu voor het cohort dat gestart is in 1989. Model 0 geeft weer het gemiddelde bereikte opleidingsniveau. Dit is met 12,5 jaar hetzelfde als bij het oudere cohort. Dit is in zekere zin opvallend laag, omdat de jaren negentig immers een stijging in de onderwijsparticipatie hebben laten zien. Nadere analyses zullen moeten uitwijzen waar dit verschil aan te wijten is.

Model 1 geeft de bruto effecten weer van sociale herkomst, sekse en etniciteit. Een belangrijk verschil in vergelijking met het voorgaande model zijn de effecten van sekse op het bereikte opleidingsniveau. Waar in het voorgaande model geen verschil tussen jongens en meisjes kon worden aangetroffen, blijken in het

VOCL89 cohort aanzienlijke verschillen op te treden. Het gemiddelde verschil in bereikt opleidingsniveau bedraagt 0,7 jaar in het voordeel van meisjes. De effecten van etnische herkomst blijken licht gedaald. Leerlingen van allochtone ouders behalen nog steeds een lager opleidingsniveau, maar het bruto effect is gedaald van -0,94 naar -0,67. Het effect van het opleidingsniveau van de ouders is constant gebleven, maar het effect van de maatschappelijke positie van de kostwinner is met zo'n 20% tot 50% afgenomen. De rangordering tussen de verschillende maatschappelijke groepen is echter onaangetast gebleven. Kinderen van kostwinners die niet werkzaam zijn bereiken het laagste opleidingsniveau. Kinderen van arbeiders bereiken een niveau dat een half jaar hoger ligt. Bij de overige groepen is het verschil ongeveer één jaar.

In model 2 zijn de cognitieve kenmerken toegevoegd. Het effect van schooladvies is in vergelijking met het vorige model gelijk gebleven, terwijl de effecten van schoolprestaties en non-verbale intelligentie op het te bereiken opleidingsniveau lijken te zijn toegenomen. Dit heeft echter te maken met verschillen in de psychometrische eigenschappen van de testen. Als we alleen kijken naar de gestandaardiseerde effecten (hier niet gepresenteerd), dan blijken de verschillen tussen de cohorten minimaal. Door de introductie van de cognitieve kenmerken zijn de effecten van de ascriptieve kenmerken weer wat afgenomen. Dat geldt met name voor het effect van het opleidingsniveau van de ouders, terwijl de effecten van etnische herkomst en sekse het minst sterk veranderen.

In model 3 zijn enkele 'soft' skills van de leerlingen toegevoegd alsmede enkele kenmerken van de ouders. Het model verbetert hierdoor significant: de verklaarde variantie neemt toe van 29% tot 31%. Model 3 laat zien dat ook zachtere indicatoren, zoals prestatiemotivatie, het te bereiken opleidingsniveau positief beïnvloeden. In termen van effectgroottes is het (gestandaardiseerde) effect van deze 'soft' skill (bèta is 0,11) veel groter dan het effect van non-verbale intelligentie (bèta is 0,02) en zelfs groter dan dat van sekse (bèta is 0,08). Alleen schooladvies en schoolprestaties laten grotere bèta's zien (respectievelijk 0,24 en 0,23). Er is geen significant effect van schoolbeleving.

Het onderwijsondersteunend gedrag van de ouders heeft in tegenstelling tot de vorige analyse nu wel een significant effect op het te bereiken opleidingsniveau. Naarmate ouders vaker praten over school(prestaties) of vaker complimenten geven, bereiken hun kinderen een hoger opleidingsniveau dan wanneer de ouders dit minder vaak doen. Het is overigens goed mogelijk dat de verandering tussen beide cohorten op dit punt te maken heeft met de verandering in het meetinstrument.

Er is geen significant effect van het leesgedrag van de ouders.

Conclusie

In de vergelijking tussen SLVO en VOCL89 dringt zich een duidelijke conclusie op. In het laatste cohort is sprake van aanzienlijke sekse-effecten op de schoolloopbaan. Meisjes behalen een hoger opleidingsniveau dan jongens. Het effect van etnische herkomst is iets gedaald, terwijl het effect van het opleidingsniveau van de ouders constant is gebleven in de tijd. Alleen het effect van de maatschappelijke positie van de kostwinner in het gezin van herkomst is duidelijk afgenomen. Dit laatste duidt op een groter 'openheid' van het onderwijssysteem.

Cognitieve kenmerken bepalen in beide cohorten voor een belangrijk deel het bereikte opleidingsniveau. Uit de laatste analyse kwam naar voren dat ook 'softere' indicatoren als prestatiemotivatie een belangrijke voorspellende waarde hebben voor het latere schoolsucces. Niettemin zijn de cognitieve prestaties bij aanvang van het voortgezet onderwijs maar voor een deel bepalend voor het uiteindelijk te bereiken niveau. Ook gecontroleerd voor deze kenmerken is er nog duidelijk sprake van milieu, etnisch en – in het geval van het laatste cohort – ook sekse-specifieke effecten op het behaalde opleidingsniveau.

Maar wellicht nog belangrijker is dat een groot deel van het bereikte opleidingsniveau niet verklaard kon worden met de variabelen uit onze modellen. Gegeven het feit dat we vrij goede instrumenten hebben om het niveau bij aanvang in het voortgezet onderwijs te meten (schooladvies, CITO entreetoetsen), is dit een aanwijzing dat er nog veel variatie in schoolsucces is ná de intrede in het voortgezet onderwijs. Dat maakt de 'jacht' op andere of aanvullende verklaringen des te belangrijker. Het lijkt ons dat in de komende VOCL metingen meer aandacht naar deze aanvullende factoren moet uitgaan.

Voor zover we weten is dit tevens de eerste keer dat over het VOCL89 een analyse is gemaakt van het bereikte eindniveau. Zelfs in de onlangs verschenen studie van Hustinx, Kuyper en Van der Werf (2005) waarin de schoolloopbanen van leerlingen uit VOCL89 en VOCL93 werden geanalyseerd werd als afhankelijke variabele de positie na 6 jaar voortgezet onderwijs gebruikt. Dit is des te vreemder, aangezien beide cohorten inmiddels zo lang gevolgd zijn dat ze goeddeels uitgestroomd zijn uit het voltijd onderwijs, zodat met recht de balans kan worden opgemaakt. Elk andere analyse betreft hooguit een tussentijdse momentopname.

Niet alleen ontbreekt het aan analyses over bereikte opleidingsniveaus, ook wordt geen systematisch onderzoek meer gedaan naar veranderingen in de tijd. Hoewel in de jaren tachtig en negentig nog een bloeiende traditie bestond om cohortvergelijkingen te maken, is dat in de afgelopen jaren wat ingezakt. We pleiten ervoor om die traditie weer nieuw leven in te blazen.

Literatuur

- Bosker, R.J. (1990). *Extra kansen dankzij de school? Het differentieel effect van schoolkenmerken op loopbanen in het voortgezet onderwijs voor lager versus hoger milieu leerlingen en jongens versus meisjes*, dissertatie. Nijmegen: ITS OOMO reeks.
- Bosker, R.J; & Van der Velden, R.K.W. (1986). Onderwijspositie en selectie. In W.J. Nijhof & E. Warries (red). *De opbrengst van onderwijs en opleiding. Bijdragen aan de Onderwijsresearchdagen 1985*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Bosker, R.J., Hofman, W.H.A. & Van der Velden, R.K.W. (1985). *Een generatie geselecteerd. Deel 1: De loopbanen. Interimrapport van het SVO-project 1042*. Groningen: RION.
- Boudon, R. (1974). *Education, opportunity and social inequality*, New York: John, Wiley & Sons.
- Hustinx, P.W.J., Kuyper, H. & Van der Werf, M.P.C. (2005). *De onderwijsresultaten van VOCL'89 en VOCL'93 leerlingen verklaard*. Groningen: GION.
- Meijnen, G.W. (1979). *Maatschappelijke achtergronden van intellectuele ontwikkeling*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Meijnen, G.W. (1984). *Van zes tot twaalf. Een longitudinaal onderzoek naar de milieu- en schooleffecten van loopbanen in het lager onderwijs*. Den Haag: SVO.
- Traag, T., Van der Valk, J., Van der Velden, R., De Vries, R en Wolbers, M. (2004). *Leren Loont! De overgang van school naar werk voor leerlingen van het VOCL '89*, ROA-R-2004/6. Maastricht: ROA + CBS.
- Van der Velden, R.K.W. van der (1991). *Sociale herkomst en schoolsucces. Het effect van culturele en sociale hulpbronnen op de schoolloopbaan*. Groningen: RION (Monografieën onderwijsonderzoek nr. 10).

Onderwijs en ongelijkheid: grenzen aan de maakbaarheid?

Appendix: Operationalisering van de variabelen

- Het hoogst bereikte opleidingsniveau is het met diploma afgesloten niveau op het moment dat de leerlingen het voltijdonderwijs (voor de eerste keer) verlaten. Het niveau is vastgesteld op basis van de leerjarenladder (zie Bosker en Van der Velden, 1986): BO=6, LBO=10, MAVO=11, KMBO=12, HAVO=13, MBO=14, VWO=15, HBO=17 en WO=19.
- Schoolprestaties zijn gebaseerd op de totaalscore op drie toetsen (Nederlands, rekenen en informatieverwerking). Cronbach's alpha van de drie toetsen bedraagt respectievelijk 0.76, 0.84 en 0.77 voor VOCL89. Voor SLVO is de Cronbach's alpha van deze toetsen onbekend, maar waarschijnlijk zeer vergelijkbaar. De totaalscore is uitgedrukt op een schaal lopend van 0 tot en met 1.
- Non-verbale intelligentie is vastgesteld door een tweetal toetsen (PSB-3 en PSB-8), die het redeneervermogen en het abstractievermogen meten. Cronbach's alpha is respectievelijk 0.82 en 0.90 voor VOCL89. Voor SLVO is de Cronbach's alpha van deze toetsen onbekend, maar waarschijnlijk zeer vergelijkbaar. Van beide subtesten is het aantal correcte items gesommeerd. Deze somscore is vervolgens getransformeerd naar een schaal met een minimale waarde van 0 en een maximale waarde van 1.
- Het schooladvies is gebaseerd op het advies dat de leerling van de basisschool heeft gekregen met betrekking tot de doorstroom naar het voortgezet onderwijs: BUO/IBO=5, LBO/VBO=6, MAVO/middenschool=7, HAVO=8, VWO=9. Leerlingen met een gemengd advies hebben een gemiddelde waarde gekregen.
- Prestatiemotivatie (uitsluitend beschikbaar voor VOCL89) is gemeten aan de hand van de volgende twee uitspraken die aan de leerlingen zijn voorgelegd: 'ik maak mijn schoolwerk graag goed, ook als dat me moeite kost' en 'ik doe weinig mijn best op school'. Van beide items is het gemiddelde genomen. Cronbach's alpha bedraagt 0,45. De somscore is vervolgens getransformeerd naar een schaal met een bereik tussen 0 en 1.
- De schoolbeleving van leerlingen (uitsluitend beschikbaar voor VOCL89) is gebaseerd op een schaal bestaande uit 11 items. Cronbach's alpha van deze schaal is 0,75. De scores op deze schaal lopen tussen 0 en 1.

Onderwijs en ongelijkheid: grenzen aan de maakbaarheid?

- Het opleidingsniveau van de ouders is bepaald op basis van het gemiddelde van beide ouders. De verschillende niveaus zijn eerst gecodeerd volgens de leerjarenladder: lager onderwijs = 6; voortgezet onderwijs, lagere trap = 10; voortgezet onderwijs, hogere trap = 14; hoger onderwijs, eerste fase = 17; hoger onderwijs, tweede fase = 19.
- De maatschappelijke positie van de ouders is gebaseerd op informatie over de werkzaamheid en het beroep van de hoofdkostwinner van het gezin. De volgende categorieën zijn onderscheiden: 1) niet werkzaam, 2) arbeider, 3), zelfstandige zonder personeel, 4) zelfstandige met personeel, 5) lagere employee, 6) middelbare employee en 7) hogere employee.
- Een allochtoon is ofwel iemand die in het buitenland is geboren of iemand van wie een van beide ouders in het buitenland is geboren. Landen die als buitenland worden aangemerkt, staan vermeld in de Wet Stimulering Arbeidsdeelname Minderheden (SAMEN).
- Het leesgedrag van de ouders (uitsluitend beschikbaar voor VOCL89) heeft betrekking op het aantal gelezen boeken per maand. Cronbach's alpha bedraagt hier 0,40. De scores op beide schalen zijn zo getransformeerd dat zij een bereik hebben tussen de waarde 0 en 1.
- Het leesgedrag van de leerling (uitsluitend in SLVO) is gebaseerd op informatie uit de ouder vragenlijst. Aan de ouder is gevraagd hoeveel tijd de leerling gemiddeld per week leest als het gaat om boeken en kranten. Er worden vijf categorieën onderscheiden: 1) bijna nooit, 2) minder dan twee uren, 3) twee tot vijf uren, 4) vijf tot tien uren en 5) meer dan tien uren.
- Het onderwijsondersteunend thuisclimaat in VOCL89 is gebaseerd op vragen aan beide ouders over het hebben van gesprekken over school, het hebben van gesprekken over prestaties en het geven van complimenten over schoolprestaties. Deze items zijn samengevoegd tot een schaal met een Cronbach's alpha van 0,81. Bij SLVO zijn enigszins vergelijkbare vragen gesteld aan één van de ouders. Cronbach's alpha bedraagt hier 0.61. De scores op beide schalen zijn zo getransformeerd dat zij een bereik hebben tussen de waarde 0 en 1.